

**ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕКИ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО –
СКЛАДОВА БІБЛІОТЕЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА**

Валентина Білоус

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Бібліотека

У статті розглядається питання вивчення історії бібліотеки як важливої складової бібліотечного краєзнавства. Відображено роль методу усної історії під час наукового дослідження становлення та розвитку бібліотеки. Висвітлено досвід роботи бібліотеки Вінницького педуніверситету.

Ключові слова: бібліотечне краєзнавство, історія бібліотеки, усна історія, бібліотечні дослідження, бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Актуальність дослідження. Краєзнавство є безцінною скарбницею збереження історичного досвіду багатьох поколінь, всього того найкращого, що витримало випробування часом у сфері матеріальної і духовної культури [7, с. 18]. Практичне вирішення сучасних проблем освіти та культури неможливе без всебічного і достовірного відтворення всіх сторін національної історії, зокрема історії становлення та розвитку бібліотек. Адже бібліотеки були й залишаються ознакою культури та цивілізованості суспільства, найціннішими скарбницями духовних багатств людини, що поєднують минуле, сучасне і майбутнє. У зв'язку з цим, важливе значення має вивчення історії бібліотечної справи загалом та окремо взятої бібліотеки, що є важливою складовою бібліотечного краєзнавства і сприяє популяризації бібліотеки [5, с. 4]. Краєзнавча діяльність бібліотеки – складова бібліотечно-бібліографічного краєзнавства, включає організацію фонду краєзнавчих документів, відображення їх у довідковому апараті бібліотеки, бібліотечно-бібліографічне обслуговування, краєзнавчу бібліографічно-інформаційну, науково-дослідну та видавничу діяльність бібліотеки [3, с. 132].

Аналіз дослідження. Історія бібліотек закладів вищої освіти є одним із малодосліджених питань. Серед вітчизняних науковців-істориків та фахівців бібліотечної справи, які вивчають питання історії освітянських бібліотек на

Поділлі (в основному, це період 10-20-х рр. ХХ ст.), – Т. Кароєва, В. Прокопчук, О. Айвазян, Л. Дитинник та інші. Тема бібліотечної справи на Поділлі у міжвоєнний період (1920-1939 рр.) є об'єктом вивчення вітчизняних істориків та краєзнавців. Я. Верменич, Г. Касьянов, Л. Новохатько у своїх дисертаційних роботах розглядали роль бібліотек УСРР в українізаційних процесах 1920-х рр. У монографії А. Поліщук досліджуються основні процеси, досягнення та проблеми розвитку гуманітарної сфери, у т. ч. розвиток бібліотечної справи на Поділлі радянського періоду [10]. Варто зазначити, що інформація у письмових джерелах стосовно історії бібліотеки, якщо така існує, як правило, не є вичерпною і зводиться до коротких історичних відомостей із зазначенням основних етапів існування бібліотеки. Тому досліджуючи історію бібліотеки бібліотечні фахівці активно використовують метод усної історії.

Мета дослідження – донести до сучасників розповідь про скромну роботу багатьох поколінь бібліотекарів, копітка праця яких сприяла формуванню та становленню моделі сучасної університетської бібліотеки, акцентувати увагу на бібліотечному працівникові, який формує картину історії повсякденності, створює імідж бібліотеки та університету.

Виклад основного матеріалу. Історія бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – яскрава сторінка становлення та відродження університету. Бібліотека – не лише духовний осередок, а й матеріальний об'єкт історії та культури краю [4, с. 57].

Вивчення історії навчального закладу та її бібліотеки – один із пріоритетних напрямів бібліотечно-бібліографічного краєзнавства. Як свідчить практика, бібліографічне краєзнавство – це неосяжні можливості у систематизації і збереженні інформації про навчальний заклад та її бібліотеку [3, с. 133]. Потребу та бажання досліджувати історію бібліотеки, розповісти про невтомних бібліотекарів особливо гостро відчув кожен працівник бібліотеки Вінницького педуніверситету напередодні чергового ювілею. Адже ювілей бібліотеки – це привід для осмислення вікового досвіду, визначення стратегії та перспектив подальшого розвитку. Саме ювілей бібліотеки спонукали до вивчення її історії, систематизації накопиченого досвіду та відображення діяльності книгозбірні у виданнях, публікаціях на сторінках фахових видань та наукових збірниках.

Освітнянська книгозбірня – ровесниця університету, тому осмислення історії університету неможливе без дослідження становлення і розвитку університетської бібліотеки, вивчаючи історію бібліотеки, безпосередньо пов'язували її з історією університету [1, с.3]. Родовід університету і бібліотеки сягає початку минулого століття і вже 105 років бібліотека – важлива структура педуніверситету. Всі роки життя бібліотеки, як і власне навчального закладу, вмістили багато подій: революції, війни, повоєнні відбудови, Голодомор, зміни державного устрою та керівництва навчального закладу, економічні кризи тощо.

Історичне тло, державна політика, викладачі, студенти та самі працівники бібліотеки всіх поколінь мали безпосередній вплив на розбудову освітянської книгозбірні. Їй доводилося долати чимало труднощів, поневірянь в непристосованих приміщеннях, фінансові негаразди. Приємно констатувати, що попри все – освітянська книгозбірня вижила, вистояла і розвивається далі. Разом з тим, її діяльність була різноманітною і динамічною, з розвитком новітніх бібліотечних технологій, реалізацією накреслених планів. Пройшовши славний історичний шлях, зберігаючи традиції, бібліотека виконує свою основну місію – забезпечення інформаційних потреб освітян, допомога навчально-виховному процесу у підготовці кадрів освітянської галузі, про що переконливо свідчить шановане ставлення до бібліотеки. Ректорат університету докладляє чимало зусиль для того, щоб бібліотека зміцнювала і зберігала інформаційний фонд, на належному рівні забезпечувала оперативний та якісний доступ до інформації. Становлення та плідний розвиток бібліотеки впродовж десятиліть відбувався завдяки професіоналізму, відповідальності, а головне – любові до своєї справи.

Досліджуючи історію бібліотеки Вінницького педуніверситету активно використовували метод усної історії. Через відсутність комплексу архівних документів з історії бібліотеки педуніверситету, матеріал, здебільшого, ґрунтувався на спогадах працівників бібліотеки, викладачів та випускників навчального закладу, важливим джерелом стали усні свідчення бібліотекарів, їх родин, колег [1, с.3].

Як писав один із головних теоретиків усної історії П. Томпсон: «Усна історія – це історія, вибудована довкола людей»... вона є «вельми перспективною щодо збагачення наших знань про минуле та про те, як це минуле живе у сьогоднішні». Вона дозволяє знайти героїв не лише серед вождів, але і серед безвісної більшості народу, допомагає людям повніше відчувати себе людьми. Усна історія змушує історика опуститися на землю з висот історичних теорій і узагальнень до тих пересічних людських життів, які лежать в основі кожного узагальнення і кожної теорії» [12, с.87]. Як метод історичної науки, усна історія: дозволяє зберегти свідчення безпосередніх учасників історичних подій, «маленьких людей», які в офіційних джерелах фігурують лише як статистичні одиниці, а часто і взагалі забуті. Усна історія збирає спогади та особисті коментарі, що мають значення для історії, шляхом запису інтерв'ю. Однак, інтерв'ю є усною історією лише тоді, коли воно записане, опрацьоване у певний спосіб, доступне в бібліотеці, архіві чи іншому сховищі, або ж відтворене у відносно дослівній формі у вигляді публікації» [8, с.13].

До реконструкції історії книгозбірні активним чином долучилися живі свідки історії – працівники та ветерани бібліотеки, люди, які колись працювали у бібліотеці, студенти, випускники, викладачі, співробітники університету. Досліджуючи історію книгозбірні методом усної історії були встановлено цікаві

моменти із життя бібліотеки. З усіх методик дослідження надавали перевагу усному опитуванню, анкетуванню, «польовим дослідженням». Особливу цінність під час інтерв'ю мали конкретні приклади з особистого досвіду респондента, їх свої особисті життєві історії, що ілюстрували цікаві події із бібліотечного життя. Усними джерелами вважали будь-яку інформацію, отриману і зафіксовану у процесі вербального спілкування з людьми [4, с.418]. Збір усної історії передбачав прямий контакт з людьми – безпосередніми свідками подій, носіями інформації. Ми прагнули відтворити історію бібліотеки, залишити для нащадків пам'ять, пробудити у користувачів інтерес до освітянської книгозбірні, викликати повагу та вдячність до бібліотекарів.

У фокусі наукового аналізу усної історії – біографія простої людини, у якій віддзеркалюється історія повсякдення, соціальні та культурні реалії, політичні та моральні цінності. Фактично, при автобіографічному підході центральним об'єктом дослідження є окреме життя людини, пов'язане з її безпосереднім оточенням, а основними аспектами дослідження стають суб'єктивні уявлення про власне життя та соціальну реальність [8]. До уваги бралися біографії працівників бібліотеки, автобіографії, у яких відображено соціальні та культурні реалії, політичні й моральні цінності, норми та вимоги бібліотеки у різні часи, місце людини у житті бібліотеки, що було унікальним історичним джерелом під час дослідження історії бібліотеки.

Службова кореспонденція, яка збереглася у бібліотеці, додала можливість зібрати важливу інформацію про співпрацю з різними установами, дружні стосунки з бібліотеками та бібліотекарями, джерела комплектування та інші матеріали. Старі фото працівників бібліотеки (робочі та сімейні), які систематизовані у фотоальбоми – речові спогади, пам'ять про бібліотекарів, своєрідна ілюстрація родоводу освітянської книгозбірні – це теж історія.

Збираючи матеріали, ми прагнули записати їх спогади та вписати у сторінки історії Вінницького педуніверситету, бібліотеки, історії бібліотечної справи та загалом історії освіти та культури нашої держави. Результат попередніх багаторічних досліджень історії бібліотеки викладено у книгах «Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті» [1] та «Сто років духовності: спогади про бібліотеку ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського» [11]. З нагоди 105-річного ювілею та для участі у обласному конкурсі видань «Історія бібліотеки в есе, особах, міфах, легендах та анекдотах», оголошеного Асоціацією бібліотек Вінниччини підготували до друку науково-літературне есе [2], у якому представлені важливі моменти діяльності бібліотеки Вінницького педуніверситету у контексті історії освітянської книгозбірні, відображені тенденції розвитку, проблеми і перспективи, акцентовано увагу на людях, які творять історію бібліотеки – бібліотекарях. Жанр есе обрано не випадково. Адже

сучасний вимір суспільних проблем, соціально-економічних змін, причин та тенденцій розвитку явищ, ситуацій потребує застосування не стільки науково-дослідницького підходу, скільки творчого, відповідального та компетентного аналізу, вміння професійно сформулювати тему, довести важливість та спроможність її практичного існування. Саме тому жанр есе є досить ефективним методом аналізу, вивчення, популяризації діяльності бібліотеки, що активізує бібліотечний потенціал.

Висновок. Історія університетської бібліотеки – це доля людей, відданих її величності книзі, справі освіти і вихованню студентської молоді, сприяння науковим відкриттям і підтримка творчих особистостей, це життя кожного бібліотекаря. Роки минають, час багато стирає з людської пам'яті. Саме тому вивчення та збереження історії бібліотеки, донесення її до прийдешніх поколінь – наш святий обов'язок. З огляду на стан справ навколо історії бібліотеки Вінницького педуніверситету, хочеться відмітити, що подібні дослідження мають стосуватися усіх бібліотек. Кожна, навіть маленька бібліотека має історію. Бібліотекарі повинні залишити пам'ять про свою, хай скромну, але важливу роботу. Минуле та сьогодення бібліотеки педуніверситету – це та основа, той фундамент, який дозволяє сьогodнішньому поколінню розвиватися, професійно працювати, розвиватися, бути потрібною користувачеві та відповідати вимогам сучасного закладу вищої освіти. Споглядаючи минуле, ми дивимося у майбутнє. Минуле надихає нас, вселяє віру у наступні звершення, повнить душу відчуттям причетності до потрібного, важливого, вічного. Народ живе доти, доки пам'ятає свою історію, а книги і бібліотеки вічні, як вічне прагнення до знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус В. С. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті (до 100-річного ювілею) : науково-краєзнавче дослідження / В. С. Білоус. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. – 102 с.

2. Білоус В. С. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в особах (до 105-річного ювілею) : науково-літературне есе. – Вінниця, 2018. – 98 с.

3. Білоус В. С. Бібліотечно-бібліографічне краєзнавство – важливий напрям краєзнавчої діяльності бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В. С. Білоус // Роль краєзнавства у соціально-економічному і культурному розвитку регіону : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 10-12 жовт. 2012 р, Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 131-133.

4. Білоус В. С. Краєзнавча діяльність бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського як складова бібліотечно-краєзнавства / В. С. Білоус // Літературне краєзнавство Поділля в

системі сучасної освіти: стан, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. – Вінниця, 2011. – С. 53-57.

5. Білоус В. С. Усна історія – важливе джерело краєзнавчого дослідження історії бібліотеки // Гуманітарні студії НАКККиМ – 2017: матеріали Міжнародної наук.-теорет. конф. (Київ, 23 листоп. 2017 р.). – Київ : НАКККиМ, 2017. – С. 4-7.

6. Білоус В. С. Усна історія як метод краєзнавчого дослідження історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В. С. Білоус // Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. – Вінниця, 2015. – С. 59-63.

7. Гальчак С. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі XIX – XXI ст. / С. Гальчак. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2011. – 788 с.

8. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади / О. Кісь // Україна Модерна. – Львів ; Київ, 2007. – Ч. 11. – С. 7-21.

9. Негайко Т. Джерела усної історії: проблеми та перспективи використання на сучасному етапі / Т. Негайко // Наукові записки з української історії : зб. наук. ст. – Тернопіль, 2007. – Вип. 19. – С. 418-423.

10. Поліщук А.С. Гуманітарна сфера областей України в умовах кризи радянської системи (1965-й–1985-ті рр.) (на матеріалах Вінниччини і Хмельниччини) : монографія / Анна Поліщук. – Вінниця : ПП «Друк», 2018. – 249 с.

11. Сто років духовності : спогади про бібліотеку ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського / ред. Л. М. Воробйова ; уклад. В. С. Гадомський ; відп. за вип. В. С. Білоус. – Вінниця, 2013. – 67 с.

12. Томпсон Пол. Голос прошлого. Устная история / П. Томпсон ; пер. с англ. – Москва : Весь Мир, 2003. – 368 с.

ИССЛЕДОВАНИЕ ИСТОРИИ БИБЛИОТЕКИ ВИННИЦКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ МИХАИЛА КОЦЮБИНСКОГО – СОСТАВЛЯЮЩАЯ БИБЛИОТЕЧНОГО КРАЕВЕДЕНИЯ

Валентина Белоус

Винницкий государственный педагогический университет

имени Михаила Коцюбинского

Библиотека

В статье рассматривается вопрос изучения истории библиотеки как важной составляющей библиотечного краеведения. Отражено роль метода устной истории во время научного исследования становления и развития библиотеки. Освещен опыт работы библиотеки Винницкого педуниверситета.

Ключевые слова: библиотечное краеведение, история библиотеки, устная история, библиотечные исследования, библиотека Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского.

**STUDY OF HISTORY OF THE LIBRARY OF THE VINNYTSIA MYKHAILO
KOTSIUBYNSKYI STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY – COMPOSITION OF LIBRARY
CREATION**

Valentina Bilous

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Library

The article deals with the study of the history of the library as an important component of library lore studies. The role of the method of oral history during the scientific research of the formation and development of the library is shown. The experience of the library of Vinnytsia Pedagogical University is covered.

Key words: library ethnography, history of the library, oral history, library research, library of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.